

ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹ. ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹ. Վ. ԶԱԳԱՐԵԱՆ

ԿԿՅ "ԿՐՈՂՆԵՐ"

ԳԱՀԻՐԷ — 1935

1182

ԵՐՐՈՐԴ ՊՐԱԿ

“ՀԱՅ ԿՐՈՂ” ՆԵՐՈՒ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹՈՍԵԱՆԻ ԿՈՆՏԱԿՏԱՆԻ ԿՈՆԿՐԵՏԻ ՄԱՐԿԵԶԻ ԿՈՆՏԱԿՏԱՆԻ

ՇԱՌԱԻՒՂԸ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԷՅ ՄԱԹՈՍԵԱՆԻ

Կրեսոսի հարստութիւնը այնքան մեծ էր որ իր անունով սկսան կոչուիլ աշխարհի բոլոր մեծահարուստները :

Մենք ալ ունինք մեր Կրեսոսաները , և այս գրութիւնը կը նուիրուի անոնց :

Մաթոսեան ծխախոտի հաստատութիւնը՝ մէկը ատանցմէ :

Խօսիլ հանգուցեալ Մաթոսեան Յովհաննէս պէյի մասին , այդ պիտի չըլլայ մեր շարժառիթը . և արդէն պէտք ալ չունինք , Սաչափը միայն բուսական թող ըլլայ ըսել՝ թէ ան դրեթէ սչինչով սկսած էր իր գործը :

Ստուգապէս չենք գիտեր , և պէտք ալ չկայ գիտնալու , թէ ո՞ր թուականներուն սկսած է ան գործի , բայց իր ձերութեան տարիներուն , ասանակ մը և աւելի տարիներ առաջ , թողլով գործի ասպարէզը իր աղաքներուն , կը քաշուէր :

Մ . Ժազ , երեց աղան Յովհաննէս պէյի , անմիջապէս որ գործի կ'անցնէր , կ'որդեգրէր գործունէութիւն մը որ իրեն կամ գործին կ'արժէր , առաջին իսկ տարին , մօտ հարիւր հազար ոսկիի շնորհ մը :

Յովհաննէս պէյ , տեսնելով իր աղուն կամ աղոց հասցուցած շնամները , սարսափած , գործի կ'անցնէր նորէն , բայց աւանգ , քանի մը տարիէն , կը մեռնէր : Եւ Մաթոսեան հաստատութեան փայլուն ապագան կը

կապուէր, վերջնականապէս, այդ անփորձ ու խակ աղոց
ձեռքը:

Յովհաննէս պէյի մահէն ետք, բնականորաբար ընթա-
ցաւ Մաթոսեան Հաստատութեան գործերը կազնիկազ-
ձախքերը երբեք չէին հաւասարակչուէր, և օր ըստ օրէ
կը բարդուէին շնորհները: Մաթոսեան նոր անօրէնները
կարող չէին գործերուն յոռի գնացքը կանոնաւորել:

Երախտատի օտար հաստատութիւն մը կար Եղիսի-
տոսի մէջ, «Մասբէթօ» անուանով: Անդրխակուն հաստա-
տութիւն մըն էր ան որ կը միտէր գրուելու ձխտոտի
հրապարակը: Տարիներէ ի վեր, սակայն, չէր կրցած ան
իր ծրարիքը գլուխ հանել: Հոկառակ խիստ մեծ գրա-
մադրուի մը ունենալուն, Մասբէթօ Լնկերութիւնը,
սակաւին շատ հեռու էր իր ծրարիքը յաջողնելու նպո-
տակէն: Երախտատի հայ հաստատութիւնները, գլխաւո-
րապէս Մաթոսեան և Մելգոնեան, կը գրաւէին հրապար-
ակը:

Զիշդ նոյն օրերուն, Կարապետ Մելգոնեան ժառան-
գական դատի մէջ էր իր եղբորորդիին հետ՝ որ ահազին
շնորհներու կ'ենթարկուէր, իսկ Մաթոսեան եղբայրնե-
րուն վիճակը, ինչպէս ըսինք, հեռու էր քաջալերական
ըլլալէ: — Իրու էր գեռ բան մը չէր անոնց շնորհները
համեմատած իրենց ունեցածին, բայց կ'ապրէին խիստ
մտահոգ դրութեան մէջ:

Իրերու այս դրութեան մէջն էր որ ծաղում կ'առ-
նէր գաղափարը Մաթոսեաններուն՝ միանալու Մասբէ-
թին հետ:

Երկար բանակցութիւններէ յետոյ, վերջնապէս, կը
միանար ան, Մաթոսեանը, Մասբէթին հետ, իր հաշտոյն
գնելէ ետք Մելգոնեան ձխտոտի հաստատութիւնը:

Եւ ահա այդ օրէն ասդին կը գործեն անոնք միա-
սին:

Ամենեւին միաք չունինք ըսել թէ լաւ կամ վատ գործ մըն էր Մաթոսեաններուն ըրածը, բայց թող բաւական ըլլայ ըսել թէ Մասրէրօին ճանկին մէջ սկսան չքանալ անոնք:

Թէ ո՛ւր պիտի յանգի, վերջապէս, ճակատագիրը սոյն կազմուած ընկերութեան:— Ուշ թէ կանուխ, Արեւելեան բոլոր գործառնութիւնները, պարզ է որ պիտի չքանան, և տանոց մէջ, բնականաբար, Մաթոսեանը բացառութիւն պիտի չկազմէր:

Թէ ինչո՞ւ Մաթոսեաններու այս ճակատագիրը գործի:— Հակիրճօրէն պատմենք հանդուցեալ Յովհաննէս պէյի և նմանապէս բոլոր Արեւելեան հարուստներուն գործի ընթացքը:

Անգլիական և Ամերիկեան օրէնքը հարստութիւնը կը սահմանէ երեց տղուն միայն: Մնացեալ զաւակները, տղջիկ թէ տղայ, կը խնամուին ինչպէս որ պէտք է, ինչպէս որ կը ցանկան իրենք, բայց անմիջապէս յետոյ իրենց պատրաստութեան, եթէ տղայ է, կ'ըլլայ անկախ, այսինքն կը հեռանայ տունէն, և եթէ տղջիկ է, կը մնայ ծնողքին մօտ:

Արեւելքի մէջ ուղի՞ղ հակառակը: Բոլոր զաւակները, նոյն իսկ սողմնային, ժառանգորդներն են իրենց հօրը թողած ինչքին: Օրինակ, եթէ ունի մէկը հարիւր հազար ոսկի, կը բաժնուի ան իր բոլոր զաւակներուն: Եւ նոյն իսկ կարելի չըլլար անոնց միասին գործակցութեան, ու կը բաժնեն անոնք իրենց իւրաքանչիւրին բաժին ինկած հարստութիւնը:— Հետեւանքը: Պարզ է, փճացում կարճ ժամանակի ընթացքին: Արեւելքի հարստութիւնները միայն մէկ սերունդի, շատ շատ՝ երկուքի կրնան միայն սահմանուիլ:

Որովհետեւ հայրը, օրինակ Յովհաննէս պէյը, կը լաջողի թէպէտ փայլուն գիրք մը շինել իրեն և իր

զուսկններուն համար, բայց երբեք միջոց չունէր, աւելի
ճիշդը, իրեն կը պակսէր դիտութիւնը իր զուսկններուն
տալու պէտք եղած կրթութիւնը: Եւ պէտք ալ չ'ըգար.
չէ՞ որ դպրոց կը դրկէ զանոնք, դաստիարակել կուտայ
բարձրագոյն վարժարաններու մէջ: Վաղը անոնք պիտի
գառնան տուն, կրթական պաշարով, և պիտի սկսին
գործել, և պիտի հանգստացնեն իրենց այլեւս յոգնած
հայրը:— Այսպէս կը մտածէր Յովհաննէս պէյը, և այս-
պէս կը մտածեն բոլոր իր նմանները: Միամիտ բնազդ
մը, միտում մը, աւս՛ղ, պարզապէս:

Յովհաննէս պէյ կ'անգիտամար իր ազոց միտումնե-
րուն, և ինչպէս ըսինք, միջոցն ու հնարաւորութիւնն
ալ չունէր անոնց ներքին խտանուածքին թափանցելու:
Տարուած է իր գործերէն և երբեք հնարաւորութիւնը
չունէր իր ազաքներով զբաղելու:

Եւ յետոյ, իր կիներ: Անիկա միշտ ազոց կողմը կը
բռնէր՝ եթէ ո՛ր և է միջադէպ պատահէր:— «Տղայ էին և
դեռ անփորձ, եթէ վաղը մեծնան, կը խելօքնան, և
անշուշտ թէ պիտի նուիրուին գործի...»:

Ու այսպէս մեծցան անոնք շուրջ ու անբարատլան,
և նոյն իսկ մօրը համար անկարելի կ'ըլլար զսպել զա-
նոնք, իրենց աւօրնայ մտերիմներէն զատել հեռացնել
գիրենք:

Եւ օր ըստ օրէ կը մեծնան անոնք, և օր ըստ օրէ նոր
բարեկամներու, մտերիմներու շրջանակ մը կը պաշարէ
գիրենք:

Ի՞նչ է հարուստ ժառանգորդներուն կեանքն ու վե-
րաբերումը ընթացիկ կեանքին մէջ:

Բնականաբար առատ դրամի պէտք ունին և չի բա-
ւեր իրենց ունեցածը, իրենց արուածը: Օրէ օր կ'աճի
շուրջութիւնը, զեխութիւնն ու շուտաշուտութիւնը: Կը
սկսին պարօքով դրամ վերցնել և մուրհակներ ստորա-

դրել՝ աներեւակոյտելի սակերով, մէկին տեղ մինչեւ տասը: Հող չունին իրենք այդ ուղղութեամբ, կը բաւէ որ կը արձախ իրենց, կ'առնեն, կը մտնեն, և միշտ առնելու և մտնելու հակամէտ են:

«Ինն ու դինին» ըսած կամ դրած է ողբացեալ Պարթեւեան: Եւ անոնք անհունօրէն անճատուր են և կ'նոջ և դինիին:

Երբ այս հոգեբանութեամբ կը մեծնայ հարուստին տղան, և օրին մէկը կը աիրամայ հարստութեան, իրենց հետ պիտի տանին այն ըտլոր անձերը որոնք իրենց երիտասարդութեան օրերէն ընկերացան, զուարճացան: Գործ պէտք է հայթայթել այս ջուրիին:

Որովհետեւ, ինչպէս ուղիղ դաստիարակութիւն մը չէ կարելի սպասել անոնց համար, նմանապէս չէ կարելի սպասել ուղիղ գործ մը, գործունէութիւն մը: Ծակտին քրտինքովը հարստացած էր Յովհաննէս պէյը, և սակայն նոյն զնացքովը էր որ իր զաւակները պիտի մտնէին:

Ո եւ է հարստութիւն սահման մը ունի, և եթէ նոյն իսկ ըլլայ անսահման, աիրացողները այդ նոյն հարստութեան, Արեւելքի մէջ, բնականաբար, պիտի փճացնեն մինչեւ վերջին լուծանս:

Կը ցաւինք: Արեւելքի Վերեսոսնեբուն ձեռքը չէ սակայն տարբեր ընթացք մը գործին: Ծակատագրականօրէն անոնք ենթակայ են այս ելքին:

Արեւելքի ժողովուրդներուն հոգեբանական ըերուհի այս, թէ ինչքան շահին, ինչ որ ըլլան, ճակատագրուած են օր մը չքանալու, աղքատանալու: Որքան հարուստներու զաւակներ այսօր կը տեսնենք մուրացկան: Սերունդ մը միայն, հօրմէն որդին, պէտք է վերջ դանէ ամէն ըսն:

Ի հարկէ հեշտ պիտի ըլլար շահուած հարստութիւն մը պահել, նոյն իսկ անցնել, եթէ Արեւելքի օրէնքը մեծ

ազուն միայն յատկացնէր հարստութիւնը . բայց կը սահմանէ ան բոլորին :

Անգլիական օրէնքով հարստութիւն մը կը սահմանուի առաջին տղուն՝ որ կը պատրաստուի ամէն մանրամասնութեամբ, և երբ արդէն թեւակոխած է սահմանեալ շրջանին, կ'առնուի գործին մէջ, և աստիճանաբար պատրաստուելէ ետք, կ'անցնի գործին գլուխը : Ասոր համար է որ Անգլիական կամ Ամերիկեան հաստատութիւնները կան ու կը մնան տեւապէս :

Այս օրէնքը զրկանք մը չէ քնաւ փոքրերուն համար . անոնք կրնան սորվիլ, մշակուիլ յաջող գործեր ունենալու համար, տարբերութիւնը հան է միայն որ մեծը աւատ դրամ և վարկ ունի, և սակայն ունի նաեւ ծանր ու տաժանգոտ մտահոգութիւն : Մինչդեռ փոքրերը հանգիստ ու երջանիկ են : Մեծը խոշոր պատասխանատուութիւն մը ունի՝ շահուած հարստութիւն մը, գործ մը վարելու, մինչդեռ փոքրերը իրենք են որ կը գործեն և իրենք որ կ'առաջացնեն զայն :

Արեւելքի շէրտասաններուն առիթը չէ արուած այս գծով ընթանալու : Ամբողջ Արեւելքն ունի այդ նշխարը կուրծքին վրայ : Հարուստ կ'ըլլան և կամ կը ծնին իրենք, և հարուստ ալ կ'ապրին թերեւս, բայց իրենցմէ ետք, իրենց յաջորդները, կը մնան թշուառ :

Արեւելքի մէջ հարստութեան մը շրջանը շատ շատ կէս դար է :

Այս է ճակատագիրը :

Վաստահ չենք գիտեր թէ քանի տարի առաջ հաս-
տատուած է Եպիպոսոս, Մ. Հայկ Ինայէթեանը, բայց
առնուազն բլլտլու 40 տարի մը :

Ինչպէս բալոր եկւոր հայերը, նմանապէս Մ. Հայկը
ինքն ալ եղած է չքոււոր, բայց բախտախնդիր :

Սկսելով սն զործի խիստ անձուկ շրջանակի մը
մէջ, տակաւ յառաջացած է. դրամ ու դիրք չինած և
հասած իր ներկայ դրութեան :

Անշուշտ չէ կարելի ըսել թէ տեսակ մը ժուժկա-
լութեամբ շինած սն իր հարստութիւնը, մնաց որ ո և է
ունեւոր, Արեւելքի մէջ, աիրացած է իր դիրքին նախ իր
չաճած դրամը պահելով, երկրորդ՝ չուտելով, և եր-
րորդ, ամենակարեւորը, ուրիշներունը . . . կլլելով :

Կը պատմուի, օրինակ, Մ. Հայկ Ինայէթեանին
այս ուղղութեամբ գործերը՝ ողորմած հագի Զօհրապեա-
նին մօտ :

Ամենեւին միտք չունինք Ինայէթեան-Զօհրապեան
անցուղործերուն մասին խօսիլ, բայց ինչ որ կ'ենթադրուի
վաստօրէն այն է թէ, ինչ բան Զօհրապեանն ըրած է
ուրիշներուն, նոյնը վայելած է նաև Մ. Ինայէթեանէն :
— Աշխարհս հատուցումի կրկէս մըն է, ո՛վ որ կ'ընէ
ուրիշին, ուրիշ մը պիտի գայ իրեն ընելու նոյնը :
Զօհրապեանն առնը չկայ այսօր, սա ստոյգ է որ պիտի
չըլլայ նաև Ինայէթեանն առնը, օր մը : Աշխարհի իրե-
րը կը փոխանցուին մէկէն միւսին, տեսապէս :

Մ. Հայկ Ինայէթեան, սակայն, արթուն և խելացի

մէկն է: Արթուրն և խելացիք ըլլալ կը նշանակէ ուրիշին ունեցածը յափշտակել, իւրացնել: Ո՞վ որ արթուն և խելացի չէ, դատասարտուած է կորսուլու, չքանալու: Այս է օրէնքը:

Սէ երբ Մ. Հայկ Ինայէթեան սկսած է անգամ մը հարստանալ, իրեն համար այլևս իմաստ կամ նշանակութիւն չէ ունեցած թէ ուրիշները ինչ կը խորհին և թէ ինչ կ'ըսեն իրեն նկատմամբ: Ինք քալած է իր հաւանած կամ դժած համբէն:

Գաղութիւն, յախշտակութիւն, ո՛չ բնաւ, բայց ասոնց մօտ բաներ մը որ օրէնքը չի դատասարտեր, և մանուկանդ ազատ կը թողու:

Հանրային դատաստանը սակայն շատ մը բաներ կրնայ ունենալ ըսելիք իր մասին, շատ մը զրոյցներ: Բայց այդ դատաւորները անզօր են մէկէն սառնելու և միւսին տալու: Մ. Ինայէթեան լաւ գիտէ այս օրէնքը:

Մ. Հայկ Ինայէթեան սակայն շատ զուարթ մարդ մըն է, իրօպէս: Հո՛ն ուր բամբասանք կայ, ներկայ է ինք, բամբասողներուն հետն է, պարտադրութիւն է անոնց: Բայց հոն ուր ազգային կամ անհատական պարտակոտորութիւն մը կամ դժբա՛ մը կայ... կատուին հետն է ինք, տունը:

Կատու՞ն: Ո՛հ, Մ. Հայկը հոգի կուտայ իր կատուին համար, և անկէ զգացած հաճոյքը չի բամբներ ոչ ոքի հետ: Կատուն՝ տուղիներն ու վերջինը, Ալֆանն ու օճեղանն:

Մ. Ինայէթեան ծերացած է հիմա այլևս և իր օրերը համբուած: Բնականաբար դո՛ղ պիտի ելլէ ինք մեր այս գուշակութիւնը իմանալով կամ կարգաւորով: Բայց այն սպաւորութիւնն ունինք թէ զոնէ պիտի ներէ մեզի: Մարդէ՛ մարդ տարբերութիւն կայ: Որովհետեւ, վերջապէս, ո՛չ կը հայրոյնք և ո՛չ ալ կը բամբասանք, և շատ շատ կը սամանենք մէկու մը տպրելու տարիները:

Մ. Հայկ Ինայէթեան, հակառակ որ ծերացած է, սակայն կը դարձէ Եգիպտոս և Սուլթան, և ամէն տարի, Սուլթանի միջնորդութեամբ փայլուն օրերուն, հոն է ինք:

Թեմականի անդամ է, և սովորաբար իր ներկայութիւնը Թեմականին ներս, չի տեսնուիր, չգիտցուիր թէ ո՛ւր է: Կո՛մ «Հիւանդ» կ'ըլլայ և կամ կը բացակայի երկրէն: Հաճոյք չզգար ազգային ճիւղերէն:

Անցեալ տարի ներկայ գտնուեցաւ Թեմականի նիստերէն մէկուն: Պէտք է ըսել թէ իր հաճոյքին համար չէր, այլ պարզապէս թախանձադին համար մարդոց որպէսզի գոյ և քուէ մը տայ: Եւ գնաց, և քուէն սուտ, և ընտրուեցաւ ներկայ Քաղաքականը:

Դժբախտաբար Մ. Ինայէթեան չի կարգար մեղի. կ'ըսէ թէ աչքերը յողնած են: Կրնայ ըլլալ որ իրաւ է, բայց կրնայ ըլլալ նաեւ որ չի կարգար մեղի՝ պարզապէս հաճոյք չզգալուն, այսինքն՝ ճշմարտութենէ: Ո՛րք որ ալ ըլլայ, սակայն, սա պարզ է որ ինք հաստատապէս գիտէ թէ որո՛ւ հետ է և ի՛նչ բանի համար: «Սուլթանակ»ի խմբագիրը, օրինակ, կ'առէ զինքը, որովհետեւ կը մերժէ իր թերթը:

Երկար, խիստ երկար էջեր պէտք էր յոսկացնէինք Մ. Ինայէթեանին եթէ մեղի ներուէր, այսինքն եթէ միջոցը արուէր: Բայց ո՛չ մենք և ո՛չ ոք պիտի չուզեր ծառայել մէկու մը որ գերազանցօրէն իրեն և իր հաճոյքին կ'ուզէ ծառայեցնել բոլորը:

Ամէն պարագայի, գոնէ մեզմ մարդ մըն է Մ. Ինայէթեան, և կամ գոնէ մեզմ երեւնալու արուեստն ունի ինք:— Որովհետեւ տարբեր է խիստ երեւնալ և տարբեր՝ փափուկ: «Պէտքին համեմատ»:

Որքան որ գիտենք, գոնէ մեղի հետ չէ եղած անբիրտ լեզուով, եթէ փափուկ երեւնալու ճիշտով մը չէ տարուած ինք: Կ'ուզե՞ս սակայն Ինայէթեանի ուշադ-

բուժիչը գրուել, խօսէ՛ անոր բամբասանքի մասին , սուտ կամ իրու , խնդիր չէ : Անմիջապէս մտիկ կ'ընէ քեզի , սուրճ կ'ապարէ :— Գլխաւոր յատկութիւնը Մ . Հայկին , հոս է արդէն :

Հրապարակի մարդոց մասին միշտ բաներ մը կ'ու- նենայ ինք խօսելու , միս ուտելու , և իր յաւաքացած տարիքին մէջն իսկ , անպատճառ բաներ մը կ'ունենայ խօսելու :— Բայց , Մ . Ինայէթեանին խօսելու եռանդը կը մարակուի տեւապէս իր նախանձէն , չկամութենէն , չի քաշելէն , առաւելապէս :— Հո՛ս է արդէն Արեւելք- ցիի իր յատկութիւնը :

Չննք տեսած , չննք իմացած և իմանալիք ալ չու- նինք թէ Մ . Հայկը կրնայ օգտակար եղած ըլլալ մէկու մը : Կ'ընէ այսինչ դարձը քեզի հետ , օրինակ , երբ պէտք ունի : Իր գրպանը կամ ոչինչ :

Բայց և այնպէս Մ . Ինայէթեան յարգելի մէկն է միշտ որոշ դասակարգի մարդոց , որովհետև գիտեն անոնք արժեցնել այս անվերապահօրէն գծուծ ու ժխտ մարդը :

Մ . Հայկ Ինայէթեան հանրային մարդ մը չէ , բայց մարդն է ուտելու , խմելու և մանաւանդ . . . բամբա- սելու :

Մ . Ինայէթեան գերազանցօրէն կ'ապրի՝ ուտելու համար , և ո՛չ թէ կ'ուտէ՝ ապրելու համար :

ՅԱԿՈՒ ՄԷՐՏԻՆԵԱՆ

(ՍԵՂԱՆԱՒՈՐ)

Դրելու համար հասարակական դէմքերու մասին, գիտար է, որովհետեւ պէտք է ներկայացնել ենթական իր բոլոր մանրամասնութիւններով:

Պ. Յակոբ Մէրտինեանը կը ճանչնանք Սգիպտոսի մէջ՝ սովորաբար լսարանայի միջնորդ, և կամ, ինչպէս ներկայիս, նաեւ սեղանաւոր: Գիտենք թէ գրամի աէր է ան և ունի կալուածներ՝ Հէլիոօլիսի մէջ: Բայց ստուգապէս եթէ չենք գիտեր իր հարստութեան ելոյթներուն մասին, գիտենք սակայն թէ սաննաւոր է և հասարակական գործիչ ներկայիս:

Այլ ճամբարապէս պէտք աս շունինք գիտնալու թէ ուրիշ՝ կուզայ ան, կը բաւէ որ գիտենք թէ անիկա մէկն է Գահիրէի հաստափորերէն:

Պիտի չենթադրել թէ իսկապէս հաստափոր մըն է Մէրտինեան. բաւը կը գործածենք յարաբերական առումով:

Պէտք չկայ կարծեմ գիտնալու կամ ըսելու թէ ո՞րքան տարիներ առաջ եկած է Սգիպտոս: Սա չափը բաւական թող ըլլայ ըսել թէ՝ սանկ 35-40 տարի մը ըլլալու է:

Իր հարստութիւնը այս երկրին մէջ չինած է, և մարդ պիտի տարուեր մտածելու թէ ի՞նչ միջոցներով, ի՞նչ աքնութեամբ, և ի՞նչ...

Պէտք չկայ մանրամասնել իր հարստութեան աղբիւրները, որովհետեւ շատ բնական է որ անիկա, Մէր-

տինեանը, դրամ շինելու համար չէ վարանած ամէն տեսակ դարձուած քններու գործադրութեան մէջ :

Դրամ շինելու, այսինքն հարստալու համար, մարդ պէտք է աչքը բաց ըլլայ, պէտք է անխիղճ ըլլայ, և պէտք է խտրութիւն չզնէ ո՛չ մէկ քանի : — Ունիս այս յատկութիւնները, պարզ է որ կը յաջողիս :

Իսկապէս շատ մը քաներ կը պատմեն Մերախնեանի ծանօթները կամ պարագաները՝ թէ ինչ միջոցներով շահած է ան իր հարստութիւնը : Բայց, ինչպէս ըսինք, մեզի չի շահող զո՛ւր այդ պատմուած քնները : Կը բուէ որ սնի ան, և ունենալով՝ ի պատուի է :

Միայն թէ, որպէսզի ծանօթանանք այն գործաւնութիւններու մասին որ ազգային վիճակահանութեան թուղթերու 15 տարուան գնորդն եղաւ ան, կ'ործէ քանի մը խօսք ընել իր մասին :

Աղքատախնամի վիճակահանութեան թուղթերը, քսան տարի առաջ, չափազանց ընթացիկ էին, որովհետեւ հազիւ թէ մէկ քանի ընկերութիւններ կային հրապարակի վրայ :

Մէրախնեան, իբրեւ գնորդ, շատ քիչ կը վճարէր Աղքատախնամին. իւրաքանչիւր քիբաժի՝ 25—30 սակի միայն :

Բայց Մէրախնեան կուտար, ձրիօրէն, իբրեւ պալու-
օրօ, այդ թուղթերէն, ասոր անոր :

Ստուգապէս չենք գիտեր թէ քանի՞ թուղթ կուտար օրուան Առաջնորդին (Թորգոմ), Անդրէասեանին (Աղքատախնամի անդամ), ու նաեւ քանի մը ուրիշներու, բայց տեւտպէս կուտար :

Տրուած այդ թուղթերը, բնական է հետեւցնել, իբրեւ... սուս բայը :

Մերախնեանի այս ընթացքը բնականաբար մեզադր-
բելի չէ, օրովհետեւ գործ մըն ան որ կը պայմանաւորէ իրեն տալ : Մեղադրելին՝ աւանդները :

Ամբողջ 15 տարի այս ձևը ընթանալէ ետք, օր մը, երբ կը փոխուի Աղքատախնամին վարչութիւնը, նոր անդամները կը հետաքրքրուին վիճակահանութեան առ ու ծախսով, և առաջին գործերնին կ'ըլլայ աճուրդի գնել զայն:

Բազում գնորդներ կ'ելլեն մէջտեղ՝ մինչև 75 օսկի խոստանալով, բայց... բայց չեն ուզեր բացէն մէջտեղ ելլել. կը զգուշանան:

Աղքատախնամի վարչութիւնը կը յաջողի գործը յանձնել նոր անձի մը՝ տրուած սակով, այսինքն 75 օսկիի, իւրաքանչիւր անդամուայ համար:

9. Մերտինեան իրար կ'անցնի, կ'երթայ կուգայ, և տեսնելով որ գործը արդէն գացած է իրմէ, այս անգամ բողոքագիր կը ներկայացնէ Բաղաքական Ժողովին՝ առարկելով թէ աճուրդի օրէնքը չէ յարգուած:

Իսկապէս աճուրդի դրուած չէր վիճակահանութիւնը, որովհետեւ այդպէս կը պահանջէր նոր յանձնակատարը՝ փափուկ պատճառներով:

Եւ Աղքատախնամը ենթարկուած էր այս պայմանին, որովհետեւ տրուած դինը նախ անհամեմատ մեծ էր, և յետոյ՝ ստիպուած էր յարգելու յանձնակատարին նկատումները:

Բաղաք. Ժողովը, այսինքն Թորգոմ Սրբազան, ընթացք տալով բողոքին, կը հրաւիրէ Աղքատախնամի վարչութիւնը հաշիւ տալու, անմիջապէս:

Աղքատախնամի վարչութեան կողմէ 9. Ատենապետը կը բացատրէ պատճառները առանց աճուրդի արուելուն: Զընդունիր Թորգոմ Սրբազան, պէտք էր ամէն գնով յարգուէր աճուրդի օրէնքը: Եւ 9. Ատենապետը երկար վիճաբանութիւններէ ետք միայն կը յաջողուի իր տեսակէտը արժեցնել:

Հոս կ'աւարտի Մէրտինեանի գործը՝ իբրև Աղքատախնամի վիճակահանութեան յանձնակատար:

Աղքատախնամին վիճակահուծեան թուղթերը միշտ բարձրացած են՝ մինչև 100 սսկիի :

Ու հիմա այլևս հասկնալի կ'ըլլայ թէ ո՛ւրկէ, ի՞նչ միջոցներով հարստացած է Պ. Մերախնեան, գլխաւորապէս : Որովհետև 15 սարի անընդհատ գնորդն ըլլալ վիճակահանուծեան մը, միեւնոյն գնով, պզտիկ բան չէ : Հեղա՛լ ըլլայ :

Բայց պիտի դանուկն մարդիկ ճիարամ ըլլայ՝ ըսող : Ամենեւին : Որովհետև, եթէ չըլլար Սրբազան քովսիօնը, ո՛ւրկէ պիտի մտքէն անցնէր Մէրախնեանը հաճոյակասար ըլլալու առ որ անկ է :

Հաղա՛ր, հաղարնն՛ր արժեցին թորդոմ Սրբազանին միջամտութիւնը Առաջնորդական գործերուն, և թող ըլլայ որ վիճակահանուծեան գործն ալ ենթակայ ըլլայ անոր հաճոյքին :

Ու Յակոբ Մերախնեան կրնայ վայելել հեշտօրէն՝ իր շահած հարստութիւնը ազգային գործերէ :

Կ'ըսեն թէ քիչ մը շատ հպարտ է Մէրախնեան էֆէնտին :— Ինչո՛ւ չէ : Հպարտ ըլլալ, կը նշանակէ գիտակից ըլլալ իր էութեան, իր գործերուն :

Այսքան գործեր գլուխ հանել, ազէտ արարածի մը չէ արուած : Մանաւանդ պէտք է ի միտի ունենալ թէ մեր ենթական Բաղաքական Ժողովի աթոռներուն վրայ տեղ մը ունի դրուած :

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0548893

UL4
581

Handwritten text, possibly a library stamp or classification code, including the number 581.